

CBSE कक्षा - 9 संस्कृत

एनसीईआरटी प्रश्न-उत्तर

पाठः - 8 लौहतुला

अभ्यासः

1. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत-

- देशान्तरं गन्तुमिच्छन् वणिकपुत्रः किं व्यचिन्तयत्?
- स्वतुलां याचमानं जीर्णधनं श्रेष्ठी किम् अकथयत्?
- जीर्णधनः गिरिगुहाद्वारं कया आच्छाद्य गृहमागतः?
- स्नानानन्तरं पुत्रविषये पृष्ठः वणिकपुत्रः श्रेष्ठिनं किम् उवाच?
- धर्माधिकारिभिः जीर्णधनश्रेष्ठिनौ कथं सन्तोषितौ?

उत्तराणि-

- देशान्तरं गन्तुमिच्छन् वणिकपुत्रः व्यचिन्तयत् - यत्र देशे अथवा स्थाने स्ववीर्यतः भोगाः भुक्ताः तस्मिन् स्थाने यः विभवहीनः वसेत् सः पुरुषाधमः भवति।
- स्वतुलां याचमानं जीर्णधनं श्रेष्ठी अकथयत् - "भोः ! नास्ति सा, त्वदीया तुला मूषकैः भक्षिता।"
- जीर्णधनः गिरिगुहाद्वारं बृहत्-शिलया (बृहच्छिलया) आच्छाद्य गृहमागतः।
- स्नानानन्तरं पुत्रविषये पृष्ठः वणिकपुत्रः श्रेष्ठिनं उवाच - 'नदीतटात् सः श्येनेन हृतः।'
- धर्माधिकारिभिः जीर्णधनश्रेष्ठिनौ परस्परं तुला-शिशु प्रदानेन सन्तोषितौ।

2. स्थूलपदान्यधिकृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत-

- जीर्णधनः विभवक्षयात् देशान्तरं गन्तुमिच्छन् व्यचिन्तयत्।
- श्रेष्ठिनः शिशुः स्नानोपकरणमादाय अभ्यागतेन सह प्रस्थितः।
- श्रेष्ठी उच्चस्वरेण उवाच-भोः अब्रह्मण्यम् अब्रह्मण्यम्।
- सभ्यैः तौ परस्परं संबोध्य तुला-शिशु-प्रदानेन सन्तोषितौ।

उत्तराणि-

- कः विभवक्षयात् देशान्तरं गन्तुमिच्छन् व्यचिन्तयत्?
- श्रेष्ठिनः शिशुः स्नानोपकरणमादाय केन सह प्रस्थितः?
- श्रेष्ठी उच्चस्वरेण उवाच-भोः अब्रह्मण्यम् किम्?
- सभ्यैः तौ परस्परं संबोध्य कथं सन्तोषितौ?

3. अधोलिखितानां श्लोकानाम् अपूर्णोऽन्वयः प्रदत्तः पाठमाधृत्य तं पूरयत-

- यत्र देशे अथवा स्थाने _____ भोगाः भुक्ता _____ विभवहीनः यः _____ स पुरुषाधमः।
- राजन् ! यत्र लौहसहस्रस्य _____ मूषकाः _____ तत्र श्येनः _____ हरेत् अत्र संशयः न।

उत्तराणि-

- i. स्ववीर्यतः, तस्मिन्, वसेत्
 ii. तुलां, खादन्ति, बालकं
4. तत्पदं रेखाङ्कितं कुरुत यत्र-
- i. ल्यप् प्रत्ययः नास्ति
 विहस्य, लौहसहस्रस्य, संबोध्य, आदाय
- ii. यत्र द्वितीया विभक्तिः नास्ति
 श्रेष्ठिनम्, स्नानोपकरणम्, सत्त्वरम्, कार्यकारणम्
- iii. यत्र षष्ठी विभक्तिः नास्ति
 पश्यतः, स्ववीर्यतः, श्रेष्ठिनः सभ्यानाम्
- उत्तराणि-
- i. लौहसहस्रस्य
 ii. सत्त्वरम्
 iii. स्ववीर्यतः
5. सन्धिना सन्धिविच्छेदेन वा रिक्तस्थानानि पूरयत-

(क) श्रेष्ठ्याह	=	_____	+	आह
(ख) _____	=	द्वौ	+	अपि
(ग) पुरुषोपार्जिता	=	पुरुष	+	_____
(घ) _____	=	यथा	+	इच्छया
(ङ) स्नानोपकरणम्	=	_____	+	उपकरणम्
(च) _____	=	स्नान	+	अर्थम्

उत्तराणि-

(क) श्रेष्ठ्याह	=	श्रेष्ठी	+	आह
(ख) द्वावपि	=	द्वौ	+	अपि
(ग) पुरुषोपार्जिता	=	पुरुष	+	उपार्जिता
(घ) यथेच्छया	=	यथा	+	इच्छया
(ङ) स्नानोपकरणम्	=	स्नान	+	उपकरणम्
(च) स्नानार्थम्	=	स्नान	+	अर्थम्

6. समस्तपदं विग्रहं वा लिखत-

विग्रहः		समस्तपदम्

(क) स्नानस्य उपकरणम्	=	_____
(ख) _____	=	गिरिगुहायाम्
(ग) धर्मस्य अधिकारी	=	_____
(घ) _____	=	विभवहीनाः

उत्तराणि-

विग्रहः		समस्तपदम्
(क) स्नानस्य उपकरणम्	=	स्नानोपकरणम्
(ख) गिरेः गुहायाम्	=	गिरिगुहायाम्
(ग) धर्मस्य अधिकारी	=	धर्माधिकारी
(घ) विभवेन हीनाः	=	विभवहीनाः

7. यथापेक्षम् अधोलिखितानां शब्दानां सहायतया "लौहतुला" इति कथायाः सारांशं संस्कृतभाषया लिखत-

वणिक्पुत्रः स्नानार्थम्

लौहतुला अयाचत्

वृत्तान्तं ज्ञात्वा

श्रेष्ठिनं प्रत्यागतः

गतः प्रदानम्

उत्तराणि- सारांशम्-

एकः जीर्णधनः नामकः वणिक्पुत्रः आसीत्। तस्य पार्श्वे एका लौहतुला आसीत्। निर्धनः भूत्वा सः लौहतुलां श्रेष्ठिनः गृहे निक्षेपभूतां कृत्वा विदेशं गतः। प्रत्यागतः सः श्रेष्ठिनं लौहतुलाम् अयाचत्। श्रेष्ठी उवाच - 'सा तु मूषकैः भक्षिता।' ततः सः श्रेष्ठिपुत्रेण सह स्नानार्थम् गतः। तेन श्रेष्ठिपुत्रः गिरिगुहायां निक्षिप्तः। श्रेष्ठिना पृष्टः सः अवदत् - 'बालः श्येनेन अपहृतः'। विवदमानौ तौ राजकुलं गतौ। धर्माधिकारिणः सर्वं वृत्तान्तं ज्ञात्वा परस्परं तुला-शिशु-प्रदानम् च कृत्वा तौ संतुष्टौ अकुर्वन्।